

Exploring the Threats to the Domestic and Foreign National Security of the Islamic Republic of Iran and its Impact on Public Policy Making¹

Ali Shahriar Manteghi Fasaie

PhD., Student in Political Sociology, North Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran
(Corresponding Author). asmanteghi@gmail.com

Saeed Jahangiri

PhD., Political Science, Iran Issues, Faculty of Law, Theology and Political Science, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. Saeedjahangiri@yahoo.com

Abstract

The purpose of the present study is to analyze the threats to the domestic and foreign national security of the Islamic Republic of Iran and its impact on public policy. In this regard, in addition to the comprehensive approach to national security threats, with a comprehensive and thorough approach, using the new approach of national security studies, the country's national security threats were examined in four categories: Military- Intelligence, Economic, Cultural-Political, and Environmental- Resources. In the next step, these threats were prioritized using the hierarchical analysis method. The results showed that the military-intelligence is the most important criterion among other criteria, so the security strategies of the system based on the sub-indicators mentioned in it are the most important area for allocating human and financial capital to deal with threats. Military-intelligence threats are more prominent than other threats, and among the group's threats, it has a higher threat from security and intelligence experts. National Security Experts have emphasized the importance of the military-intelligence, espionage, and influence among various options.

Keywords: National Security, Threats, National Security Policy, Public Policy.

¹ Received: 2021/02/27 - Revision: 2021/04/04 - Accepted: 2021/07/13

واکاوی تهدیدات امنیت ملی داخلی و خارجی جمهوری اسلامی ایران و تاثیر آن بر سیاست‌گذاری عمومی^۲

علی شهریار منطقی فسایی

دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی سیاسی، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران (نویسنده مسئول).

asmanteghi@gmail.com

سعید جهانگیری

دکتری، علوم سیاسی، مسائل ایران، دانشکده حقوق، الهیات و علوم سیاسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

Saeedjahangiri۶۱@yahoo.com

چکیده

هدف پژوهش حاضر واکاوی تهدیدات امنیت ملی داخلی و خارجی جمهوری اسلامی ایران و تاثیر آن بر سیاست‌گذاری عمومی است. در این راستا، ضمن احصای جامع تهدیدات امنیت ملی، با یک نگاه کل‌نگر و جامع و با استفاده از رویکرد نوین مطالعات امنیت ملی، تهدیدات امنیت ملی کشور در چهار دسته نظامی-اطلاعاتی، اقتصادی، فرهنگی-سیاسی و محیطی-منابع بررسی گردید. در مرحله بعد با استفاده از روش تحلیل سلسله مراتبی، این تهدیدات اولویت‌بندی شدند. نتایج نشان داد که معیار نظامی-اطلاعاتی بیشترین اهمیت را در میان سایر معیارها دارد، لذا، راهبردهای امنیتی نظام بر مبنای شاخص‌های ذکر شده ذیل این معیار، مهم‌ترین حوزه برای تخصیص سرمایه‌های انسانی و مالی جهت مقابله با تهدیدات است. تهدیدات نظامی-اطلاعاتی نسبت به سایر تهدیدات برجسته‌ترند و در میان تهدیدات این گروه نیز، از نظر خبرگان امنیتی و اطلاعاتی، جاسوسی و نفوذ اطلاعاتی ضریب تهدید بالاتری دارد. خبرگان امنیت ملی، در میان گزینه‌های مختلف، برای حوزه تهدیدات نظامی-اطلاعاتی، جاسوسی و نفوذ بیشترین اهمیت را قائل شده‌اند.

کلیدواژه‌ها: امنیت ملی، تهدیدات، سیاست‌گذاری امنیت ملی، سیاست‌گذاری عمومی.

^۲ تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۱۲/۰۹ - تاریخ اصلاح: ۱۴۰۰/۰۱/۱۵ - تاریخ پذیرش: ۲۲/ ۰۴/ ۱۴۰۰

مقدمه

با توجه به اهمیت و ضرورت سیاستگذاری امنیتی، اندیشمندان و نویسندگان بسیاری اقدام به ارائه مدل‌ها، شیوه‌ها و روش‌های مختلفی با بهره‌گیری از علوم گوناگون داشته‌اند. در این حال، یکی از نقاط مشترک و اساسی این مدل‌ها، تأکید بر شناخت مسئله به‌عنوان گام آغازین فرآیند سیاستگذاری است. به بیان دیگر، اندیشمندان، لازمه سیاست‌گذاری مناسب در حوزه امنیت را شناخت دقیق و صحیح آسیب‌ها و مسائل امنیتی می‌دانند. در همین راستا، حکومت‌ها می‌بایست متناسب با ارزش‌ها، آرمان‌ها، اهداف، مصالح ملی، توانمندی، تجهیزات و مانند آن، مبادرت به شناخت فرآیندهای لازم و مناسب جهت سیاستگذاری امنیتی و شناخت آسیب‌ها و مسائل امنیتی کنند که این امر مهم در قالب تحقیقات و نوشته‌هایی از این دست ظاهر می‌گردد. بنابراین در این پژوهش به بررسی امنیتی کردن و سیاست‌گذاری در ایران با توجه به آشوب‌های داخلی پرداخته شده است.

تلاش برای دستیابی به سطح مطلوبی از امنیت ملی پایدار همواره یکی از اصلی‌ترین راهبردها و اهداف کلان نظام‌های سیاسی بوده است. با توجه به دو نوع نگاه سلبی و ایجابی به مقوله امنیت ملی، می‌توان ادعا کرد که دیدگاه سلبی که ناظر بر تهدیدات امنیت ملی تعریف می‌شود، با فوریت بیشتری نظر سیاستگذاران امنیت ملی کشورها را به خود جلب می‌کند و مطالعات ایجابی به‌رغم اهمیت مضاعف، در حال حاضر بیشتر جنبه مطالعاتی و نظری دارد. از سویی دیگر، مطالعات امنیت ملی را می‌توان در دو رویکرد سنتی و نوین دنبال کرد. رویکرد سنتی تقریباً هم‌ارز مطالعات راهبردی در کشورهای غربی است و جنبه نظامی دارد، اما رویکرد نوین دیدی کلان‌نگر به جوانب مختلف امنیت ملی دارد و به‌نظر می‌رسد دنیای پیچیده کنونی، بیش از هر زمان دیگر، به این نوع نگاه جامع نیاز دارد.

در حالی سال‌های پایانی دهه چهارم انقلاب اسلامی را طی می‌کنیم که دنیای پیرامونی نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران آکنده از آشوب‌ها و بحران‌های مختلف است و آینده‌پژوهان حوزه امنیت نیز درباره وخیم‌تر شدن اوضاع هشدار می‌دهند. با اینکه در طول نزدیک به چهل سال گذشته، سیاست‌گذاران و مدیران امنیت ملی کشور توانسته‌اند از سد بحران‌های مختلف بگذرند و کشور را به کشتی ثباتی در منطقه ناآرام و متشنج خاورمیانه بدل کنند، اما باید توجه ویژه‌ای به تهدیدات پیرامونی کشور داشته باشیم و با برنامه‌ای دقیق، آمادگی‌های لازم برای مقابله با آن‌ها را کسب کنیم (افراسیابی، ۱۳۹۶، ص ۳۵۴).

امنیت یکی از مباحث محوری در حوزه علم سیاست و حوزه سیاستگذاری در هر نظام سیاسی است که همواره از ابعاد مختلفی تهدید می‌شود. امنیت پدیده‌ای کیفی است که برحسب درجه‌بندی‌های عمدتاً ذهنی، قابل توصیف است و اغلب آن را نبود تهدیدات و خطرات تعریف می‌کنند (Dell, ۲۰۰۹, p.۷).

با توجه به پیچیدگی‌های زندگی بشری در دنیای معاصر و درهم‌تنیدگی ابعاد مختلف جامعه که از پیامدهای ناگزیر زندگی در عصر جدید است، مطالعات امنیت ملی در کشور به نگاهی کلان‌نگر و جامع نیاز دارد تا ملی که قطعاً جوابگوی نیازهای کنونی کشور نبوده و به سردرگمی و عدم موفقیت در مبارزه و مقابله با تهدیدات پیرامونی منجر خواهد شد (Suwanaa, ۲۰۱۷, p.۵۰).

یکی از مهم‌ترین مسائل مورد توجه کشورهای قدرتمند جهان در شرایط کنونی، حرکت به سوی اولویت‌بندی تهدیدات امنیت ملی است (Marlow, ۲۰۰۶). در واقع لازم است این اولویت‌بندی با نگاهی سیستمی و فراگیر و مبتنی بر روش‌شناسی علمی انجام پذیرد تا بتواند در تخصیص بهینه منابع مؤثر واقع شود.

در این مقاله، کوشیده‌ایم ضمن احصای جامع تهدیدات امنیت ملی، با یک نگاه کل‌نگر و جامع و با استفاده از رویکرد نوین مطالعات امنیت ملی، تهدیدات امنیت ملی کشور را در چهار دسته نظامی - اطلاعاتی، اقتصادی، فرهنگی - سیاسی و محیطی - منابع بررسی کنیم و پس از آن، با استفاده از روش تحلیل سلسله مراتبی که از جمله پرکاربردترین روش‌های تحقیق در عملیات نرم است، این تهدیدات را اولویت‌بندی کرده‌ایم. بنابراین، مسئله تحقیق چیستی تهدیدات اصلی متوجه نظام جمهوری اسلامی و همچنین دسته‌بندی و اولویت‌بندی این تهدیدات، برای اتخاذ راهبردهای مقابله‌ای است. سؤالات اصلی پژوهش عبارتند از:

۱. تهدیدات اصلی که متوجه نظام جمهوری اسلامی ایران هستند کدام‌اند؟

۲. طبقه‌بندی تهدیدات چگونه است؟

۳. اولویت‌بندی تهدیدات بر مبنای روش‌شناسی علمی چگونه است؟

بدیهی است که نتیجه این پژوهش می‌تواند کمک شایانی به تخصیص بهره‌ور منابع جهت تأمین حداکثری امنیت یا مقابله صحیح با تهدیدات نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران کند (حکیمی، ۱۳۹۰، ص ۳۵۴).

چهار چوب نظری

هیچ‌کس نمی‌تواند ادعا کند که به تعریفی جامع، کامل و درعین‌حال همه‌پسند برای امنیت ملی دست یافته است. هرچند این حقیقت تقریباً درباره همه مقولات علوم اجتماعی صادق است.

«امنیت» از جمله واژه‌هایی است که به لحاظ داشتن برخی شباهت‌ها با بعضی واژه‌های دیگر، دارای مفهومی سیال، متنوع و صورتی متغیر است و گستره بسیار وسیعی در ابعاد مختلف فردی و اجتماعی را شامل می‌شود. طبیعی است که ارائه تعریفی کامل و جامع برای این‌گونه مفاهیم کاری دشوار است (ابراهیمی، ۱۳۹۲، ص ۴۲).

امنیت در لغت از ریشه «امن» به معنای «در امان بودن» و «مصون بودن» از هرگونه «تعرض» و در «آرامش و آسودگی» بودن از هرگونه «تهدید» و «ترس» است (امیری، ۱۳۹۷، ص ۳۵۴).

برخلاف معنای لغوی امنیت، در حوزه معنای اصطلاحی آن، اجتماعی وجود ندارد و تعاریف اصطلاحی متفاوت و حتی متعارضی از آن ارائه شده است. یک بررسی اجمالی نشان می‌دهد که بیش از ۱۵۰ تعریف مختلف (از حیث معنا و بعضاً از نظر زبان‌شناختی) از امنیت وجود دارد (ربیعی، ۱۳۸۷، ص ۲۷-۶۰). با این حال، به‌طور کلی می‌توان امنیت را «احساس آزادی از ترس» یا «احساس ایمنی که ناظر بر امنیت مادی و روانی است» معنی کرد (ضیایی‌پرو، ۱۳۸۸، ج ۲، ص ۴۴). بوزان، یکی از اصلی‌ترین نظریه‌پردازان این حوزه، امنیت را حفاظت در مقابل خطر (امنیت عینی)، احساس ایمنی (امنیت ذهنی) و رهایی از تردید (اعتماد به دریافت‌های شخصی) تعریف می‌کند (تهامی، ۱۳۹۱، ص ۵۲).

به‌طور خلاصه می‌توان گفت که دو نوع گفتمان سلبی و ایجابی در مطالعات امنیت وجود دارد. با توجه به اینکه «تهدید» و «ارزش» کلماتی بنیادین در مطالعات امنیتی است، اگر امنیت را با استفاده از کلمه «ارزش» معنا و تفسیر کنیم، به گفتمان ایجابی و اگر در برابر کلمه «تهدید» معنا کنیم، به گفتمان سلبی امنیت پرداخته‌ایم (پاستر، ۱۳۹۲، ص ۵۷-۵۸). تداوم همین تقسیم‌بندی را می‌توان در مطالعات امنیت ملی نیز دنبال کرد. در واقع مفهوم امنیت ملی به‌عنوان پرکاربردترین مفهوم در مطالعات امنیت است که از اضافه شدن واژه «ملی» به امنیت تشکیل می‌شود، یعنی بنا دارد امنیت را درباره یک ملت و برای آن مورد بحث قرار دهد. باید توجه کرد که به این ترتیب، برای پرداختن به مقوله امنیت ملی باید به مسئله دولت - ملت نیز توجه کرد.

هرچند مسئله امنیت جوامع بشری بحثی به قدمت تاریخ زندگی بشر است، اما این مفهوم با مضمون کنونی آن، پس از قرارداد وستفالی و تشکیل دولت-ملت‌ها، شکل گرفت. از طرفی، پایان جنگ سرد و تغییر فضای امنیتی جهان در دهه ۱۹۸۰م، تغییراتی بنیادین در مطالعات امنیت ملی رقم زد. البته باید توجه کرد که امنیت تنها مفهومی نیست که از طریق آن می‌توان به درک مسئله امنیت ملی نائل آمد، از لحاظ سنتی اکثر مطالبی که به تحلیل و تعریف این مسئله پرداخته‌اند همواره روی مفاهیم قدرت و صلح متمرکز بوده‌اند و تا حدودی هنوز هم هستند. افکار کسانی که رویکرد ناظر بر قدرت را ترجیح می‌دهند، مبتنی بر مکتب رئالیستی (واقع‌گرایی) در روابط بین‌الملل است و نویسندگانی مانند تئی. اچ. کارو هانس مورگنتا نمایندگان آن هستند (Ellison & Boyd, ۲۰۰۷, p. ۸۹).

می‌توان استدلال کرد که قدرت هم‌گویای الگوی بنیادی توانایی‌های موجود در نظام بین‌المللی است، هم‌انگیزه اصلی رفتار نقش‌آفرینان صحنه آن است. اما کسانی که به رویکرد مبتنی بر صلح علاقه‌مند هستند، کم‌وبیش به آرای مکتب ایدئالیستی (آرمان‌خواهانه) متکی‌اند. آرمان‌خواهان استدلال می‌کنند که برداشت آن‌ها در مقایسه با دیدگاه پراکنده واقع‌گرایان، به ملاحظه جامع و کلی مسئله منجر می‌شود و درعین‌حال، توجه آن‌ها مستقیماً بر مسئله بنیادی جنگ متمرکز می‌شود. از آنجا که جنگ مهم‌ترین تهدید مسئله امنیت ملی است، یافتن راه‌حلی بنیادین برای آن باعث حذف مسئله از صحنه بین‌المللی می‌شود. تا دهه ۱۹۸۰م، این دو برداشت بر همه تفکرات مربوط به مسئله امنیت ملی حاکم بود (دریغوس، ۱۳۸۹، ص ۱۴). بوزان، به‌صورت مفصل به تفاوت‌های این دو نوع نگاه پرداخته است. در بسیاری از موارد، دولت‌ها، حاکمان و سیاستگذاران امنیتی دوست ندارند تعریف واضح و درستی از امنیت ارائه دهند، تا بتوانند متناسب با شرایط، منافع خود را سنجیده و مفهوم امنیت را متناسب با منافع خویش بازتعریف کنند. اما باید توجه کرد که لازم است متفکران و راهبردهن‌سان امنیتی، تعاریف دقیق و جامعی برای مفاهیم امنیت و امنیت ملی در ذهن خود داشته باشند. بوث در این‌باره می‌گوید: «آن دسته از راهبردهن‌سانان که نمی‌خواهند بخشی از راه‌حل مسئله باشند، بدون شک، به‌طور روزافزون بخشی از مسئله را تشکیل می‌دهند». نقش گسترده سیاستگذاران و دولت‌ها را در مبهم نگه‌داشتن مفهوم امنیت ملی نباید نادیده گرفت، چراکه این ابهام بیش از هرچیز دیگری دست حکومت‌ها و سیاستگذاران امنیتی‌شان را باز می‌گذارد تا در صورت لزوم هرآنچه را که خوشایندشان نیست به‌عنوان مسئله امنیت ملی مطرح کنند و مشروعیت لازم را برای هر نوع اقدامی کسب نمایند. در واقع ابهام در تعریف دقیق مفهوم امنیت ملی برای سیاستمداران امکان توجیه را فراهم می‌کند. البته باید توجه کرد که این موضوع، بعضاً بسیار عقلانی است و در فضای کشمکش‌های جهانی نباید به آن خُرده گرفت، اما باید به سمت‌وسویی حرکت کرد که در حد توان، تعریفی هرچه دقیق‌تر و هرچه کامل‌تر از مفهوم امنیت ملی ارائه داد (کاستلز، ۱۳۸۹، ج ۲، ص ۳۵۴).

امنیت ملی مانع تعریف دقیق امنیت ملی در مطالعات امنیتی می‌شود. به‌رحال، واضح است که دانش‌پژوهان و سیاستگذاران امنیتی به یک اندازه نیازمند آن‌لند که برای مواجهه با چالش‌های جهان آینده، خود را آماده ساخته و طرح و برنامه‌ای خاص مهیاء کنند. چنین به‌نظر می‌رسد که بدون اندیشه و طرحی برای آینده، هیچ ملتی نمی‌تواند آمیدی به صیانت از امنیت خود داشته باشد (McKnight & Chervany, ۲۰۰۶, p. ۴۷).

بسیاری از متفکران تلاش کرده‌اند برای امنیت ملی تعریفی ارائه کنند. در اینجا تعدادی از این تعریف‌ها را نقل می‌کنیم: در فرهنگ مک میلان، امنیت ملی «توان دفاع و حفاظت از ارزش‌ها و شهروندان یک ملت» تعریف شده است (Pempek & et al., ۲۰۰۹).

کالج دفاع ملی هند در یک تعریف بسیط، امنیت ملی را «ترکیبی مناسب و منعطف از وجود دیپلماسی منعطف، منابع حیاتی ملی، ظرفیت و توان اقتصادی، حد کافی از فناوری‌های پیشرفته و درنهایت قدرت نظامی» می‌داند.

رابرت ماندل در کتاب خود، امنیت ملی را این گونه تعریف کرده است: «امنیت ملی شامل تعقیب روانی و مادی ایمنی است و اصولاً جزء مسئولیت حکومت‌های ملی است تا از بقای رژیم‌ها، نظام شهروندی و شیوه زندگی شهروندان خود در برابر تهدیدات مستقیم خارجی ممانعت به عمل آورند» (سردارنیا، ۱۳۸۸، ص ۵۲).

والتر لیپمن می‌نویسد: «هر ملتی تا جایی دارای امنیت است که در صورت عدم توسل به جنگ، مجبور به رها کردن ارزش‌های محوری نباشد و اگر در معرض چالش قرار گیرد بتواند با پیروزی در جنگ، آن‌ها را حفظ کند» (Suwanaa, 2017, p. 150).

از نظر مایکل اچ.اچ. لوه «امنیت ملی شامل سیاست دفاع ملی و نیز اقدامات غیرنظامی دولت برای تضمین ظرفیت کامل بقای خود به عنوان یک موجودیت سیاسی به منظور اعمال نفوذ و حصول اهداف داخلی و بین‌المللی است».

تعریف جیاکومو لوجیانی چنین است: «امنیت ملی را می‌توان توانایی رویارویی در مقابل تجاوز کردن از خارج تعریف کرد». و تعریف کالج دفاع ملی کلنادا: «امنیت ملی یعنی حفظ راه و روش زندگی قبل‌پذیرش برای همه مردم و مطابق با نیازها و آرزوهای مشروع شهروندان. این امر شامل رهایی از حمله یا فشار نظامی، براندازی داخلی و نابودی ارزش‌های سیاسی، اقتصادی و اجتماعی می‌شود که برای کیفیت زندگی ضروری هستند».

اگر بخواهیم تعریفی جامع و کامل برای امنیت ملی ارائه دهیم، عبارت است از: امنیت ملی مصون نگه داشتن ارزش‌های حیاتی یک ملت در برابر تهدیدات بالقوه و بالفعلی است که می‌توانند خاستگاه داخلی یا خارجی داشته باشند.

همان‌گونه که در بررسی مفهوم امنیت دو نوع گفتمان ایجابی و سلبی وجود دارد، امنیت ملی را نیز می‌توان ناظر به این دو گفتمان بررسی کرد. گفتمان ایجابی بیشتر بر کسب ارزش‌ها تأکید می‌کند، در حالی که در گفتمان سلبی بر نبود و مقابله با تهدیدات تأکید می‌شود (ابراهیمی، ۱۳۹۲، ص ۳۵۴).

روش تحقیق

در این پژوهش، از روش تحلیل سلسله مراتبی استفاده می‌کنیم. این روش از جمله کاربردی‌ترین روش‌های تحقیق در عملیات نرم است که در تصمیم‌گیری‌های چندمعیاره کاربرد دارد.

در واقع، روش تحلیل سلسله‌مراتبی به فرد تصمیم‌گیرنده یا سیاستگذار این امکان را می‌دهد که با توجه به متغیرها و معیارهای مختلف، به بهترین نحو تصمیم‌گیری کند. هرچند این روش می‌تواند در کارهای جزئی‌تر نیز کاربرد داشته باشد، اما در تصمیم‌گیری‌های کلانی مانند تنظیم بودجه سالانه کشور یا اولویت‌بندی امور کلان دولتی، سیاست‌گذاران می‌توانند با استفاده از این روش به بهترین شکل ممکن سیاست‌گذاری کنند.

با توجه به اینکه در این روش امکان مدل‌سازی مسئله در قالب مدل‌های سلسله‌مراتبی وجود دارد و نیز امکان آن هست که اولویت‌بندی گزینه‌ها در معیارهای متعدد، حتی در تعارض با یکدیگر باشد، لذا این روش نسبت به روش‌های غیرسلسله‌مراتبی و همچنین روش‌های تک‌معیاره و تک‌هدفه مزیت اساسی دارد.

فورمن درباره یک سیستم پشتیبانی تصمیم‌گیری چندمعیاره خصوصیات زیر را لازم می‌داند:

۱. امکان فرموله کردن مسئله و تجدیدنظر در آن را بدهد؛

۲. گزینه‌های مختلف را در نظر بگیرد؛

۳. معیارهای مختلف را که عموماً با یکدیگر در تضاد نیز هستند در نظر بگیرد؛

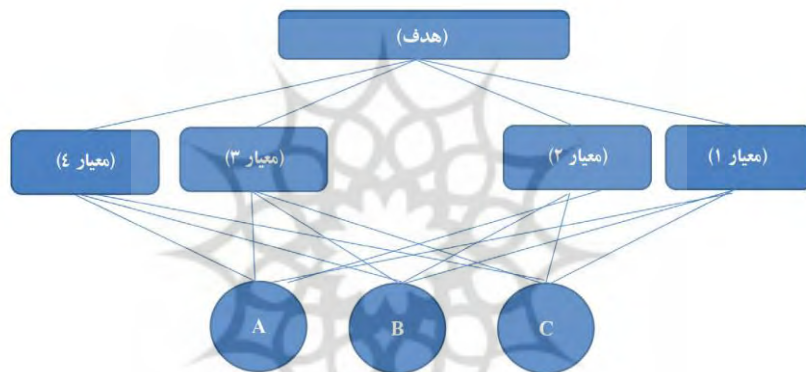
۴. معیارهای کمی و کیفی را در تصمیم‌گیری دخالت دهد؛

۵. نظرات افراد مختلف را در مورد گزینه‌ها و معیارها لحاظ کند؛

۶. تلفیق قضاوت‌ها برای محاسبه نرخ نهایی را امکان‌پذیر کند؛

۷. بر یک نظریه قوی استوار باشد.

فرآیند تحلیل سلسله‌مراتبی، با تجزیه مسائل مشکل و پیچیده، آن‌ها را به شکلی ساده تبدیل کرده و به حل آن‌ها می‌پردازد. این روش کاربردهای فراوانی در مسائل اقتصادی و اجتماعی پیدا کرده است و در سال‌های اخیر، در امور مدیریتی نیز به کار می‌رود. اولین قدم در فرآیند تحلیل سلسله‌مراتبی، ایجاد یک نمایش گرافیکی از مسئله است که در آن، هدف، معیارها و گزینه‌ها نشان داده می‌شوند. شکل (۱) نمودار مدل عمومی تحلیل سلسله‌مراتبی انتخاب یک هدف را نشان می‌دهد. در شکل (۱) سطح یک، هدف را نشان می‌دهد و در سطح دوم معیارها مطرح می‌گردند و در سطح آخر نیز گزینه‌ها نشان داده شده‌اند (آقایی و همکاران، ۱۳۹۷، ص ۳۵۴).

شکل ۱. نمودار مدل عمومی در روش تحلیل سلسله‌مراتبی

رسم نمودار شکل (۱) که نمودار سلسله‌مراتبی انتخاب هدف را نشان می‌دهد، اولین گام در روش (AHP) است. در مرحله بعدی، می‌توانیم به سنجش وزن هر یک از گزینه‌ها اقدام کنیم. در فرآیند تحلیل سلسله‌مراتبی، عناصر هر سطح نسبت به عنصر مربوطه خود، در سطح بالاتر به صورت زوجی مقایسه و وزن آن‌ها محاسبه می‌شود. این وزن‌ها را وزن نسبی می‌نامیم. سپس با تلفیق وزن‌های نسبی، وزن نهایی هر گزینه مشخص می‌شود که آن را وزن مطلق می‌نامیم (بوربور حسین بیگی، ۱۳۹۵، ص ۱۳).

همه مقایسه‌ها در فرآیند تحلیل سلسله‌مراتبی به صورت زوجی انجام می‌گیرد. مثلاً اگر بخواهیم گزینه‌ها را از نظر معیارها مقایسه کنیم، ابتدا گزینه A را با B از این نظر مقایسه می‌کنیم و سپس، این مقایسه را در مورد A با C و B با C نیز انجام می‌دهیم.

در این مقایسه‌ها، تصمیم‌گیرندگان از قضاوت‌های شفاهی استفاده خواهند کرد، به گونه‌ای که اگر عنصر i با عنصر j مقایسه شود تصمیم‌گیرنده خواهد گفت که میزان اهمیت i نسبت به j یکی از حالات زیر است:

– کاملاً مطلوب‌تر با مقدار عددی ۹؛

- مطلوبیت بسیار قوی با مقدار عددی ۷؛

- مطلوبیت قوی با مقدار عددی ۵؛

- اندکی مطلوب تر با مقدار عددی ۳؛

- مطلوبیت برابر با مقدار عددی ۱.

با توجه به مطالب بالا، برای مدل عمومی، جدولی همانند جدول زیر ترسیم می‌کنیم:

جدول ۱. وزن نسبی متناسب با معیار شماره ۱

	A گزینه	B گزینه	C گزینه
A گزینه			
B گزینه			
C گزینه			

باید توجه کرد که لازم است برای هر کدام از معیارها، جدولی شبیه به جدول بالا ترسیم کنیم و سپس، با توجه به اعدادی که از راه‌های مختلف در جدول وارد می‌کنیم، میزان وزن نسبی هر گزینه را در معیار مدنظر مشخص می‌کنیم. در این مقاله، همین روش را برای اولویت‌بندی تهدیدات امنیت ملی انجام داده‌ایم؛ به صورتی که پس از احصاء و دسته‌بندی تهدیدات امنیت ملی و ساختن نمودار تحلیل سلسله‌مراتبی، با استفاده از نظرات نخبگان، مدیران و سیاستگذاران امنیت ملی در مصاحبه‌های انجام‌شده، فوریت و اهمیت پرداختن به هر کدام از تهدیدات امنیت ملی را مشخص کرده‌ایم. لازم به ذکر است که تهدیدات امنیت ملی را نیز با روش گردآوری کتابخانه‌ای و استفاده از مکتوبات صاحب‌نظران امنیت ملی به دست آورده‌ایم (افراسیابی، ۱۳۹۶، ص ۱۶۲).

تهدیدات امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران

هرآنچه به صورت عینی یا ذهنی، ارزش‌ها و منافع ملی یک کشور را تهدید کند یا مانعی برای رسیدن کشور به اهدافش باشد، تهدید امنیت ملی محسوب می‌شود. این تهدیدات ممکن است سخت، نیمه‌سخت یا نرم باشند. با توجه به دو رویکرد مطالعات امنیت ملی، تهدیدات را نیز می‌توان ناظر به این دو رویکرد بررسی کرد. در رویکرد سنتی که تا چند دهه پیش رویکرد غالب و اصلی مطالعات امنیت ملی بود، تنها تهدیدات نظامی با خاستگاه خارجی، اصلی‌ترین تهدید امنیت ملی محسوب می‌شد، اما در رویکرد نوین، همان‌گونه که امنیت ملی را به چهار بخش تقسیم کردیم، تهدیدات امنیت ملی نیز به چهار بخش تقسیم‌بندی می‌شوند و خاستگاه آن‌ها می‌تواند خارجی یا داخلی باشد (ابراهیمی، ۱۳۹۲، ص ۲۳).

قبل از اجرای روش فرآیند تحلیل سلسله‌مراتبی، با مرور ادبیات حوزه‌های امنیتی مرتبط، برخی شاخص‌های مرتبط با تهدیدات امنیت ملی احصاء شد. در ادامه، با استفاده از روش کیفی دلفی، از طریق مصاحبه‌های عمیق با خبرگان حوزه امنیت ملی، شاخص‌های مرتبط با تهدیدات امنیت ملی با رویکردی حداکثری تکمیل شد. در ابتدا ۸۰ شاخص در حوزه‌های مختلف امنیت ملی احصاء شد و طی مصاحبه‌های مجدد برای رسیدن به وفاق جمعی میان خبرگان، آن‌ها در نهایت ۲۸ شاخص را تأیید کردند (وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۹۷، ص ۱۵۴).

با توجه به اینکه تهدیدات امنیت ملی به صورت عام می‌تواند هر کشوری را هدف قرار دهد، برای احصای تهدیدات جمهوری اسلامی، در برخی موارد از کتاب‌ها و مقالات خارجی نیز استفاده کرده‌ایم و به این ترتیب، تهدیدات امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران را به تهدیدات نظامی - اطلاعاتی، اقتصادی، سیاسی - فرهنگی و محیطی - منابع تقسیم کرده‌ایم.

تهدیدات نظامی - اطلاعاتی

- جنگ و نبرد نظامی با خاستگاه برون‌مرزی؛
- جنگ و نبرد نظامی با خاستگاه درون‌مرزی؛
- ترور و تروریسم؛
- تهدیدات سایبری در حوزه نظامی و اطلاعاتی؛
- جاسوسی و نفوذ اطلاعاتی؛
- تسلیحات هسته‌ای و سلاح‌های نامتعارف.

تهدیدات اقتصادی - اداری

- بحران‌های ناظر بر فضای اقتصاد کلان؛
- جاسوسی اقتصادی و صنعتی (عبدالحسین زاده، ۱۳۹۵، ص ۵۳)؛
- فسادهای اقتصادی و اداری (موحدی صفت، ۱۳۹۱، ص ۱۵-۴۰)؛
- بحران ناکارآمدی نظام اقتصادی و اداری؛
- وابستگی اقتصادی؛
- تحریم و انزوای اقتصادی.

تهدیدات فرهنگی - سیاسی

- گروه‌های معاند سیاسی؛
- بحران‌های ناشی از فناوری‌های جدید؛
- بحران هویت (کلارک، ۱۳۸۶، ص ۱۲-۳۵)؛
- آسیب‌های اجتماعی (عقیلی، ۱۳۹۲، ص ۱۵-۱۸)؛
- بحران‌های مربوط به حوزه علم و فناوری؛
- بحران‌های قومیتی و مذهبی (پیرمحمدی و همکاران، ۱۳۹۴، ص ۲۴-۵۶)؛
- بحران‌های ناظر بر حاکمیت ملی؛
- بحران ارزش‌ها و فرهنگ ناهنجار.

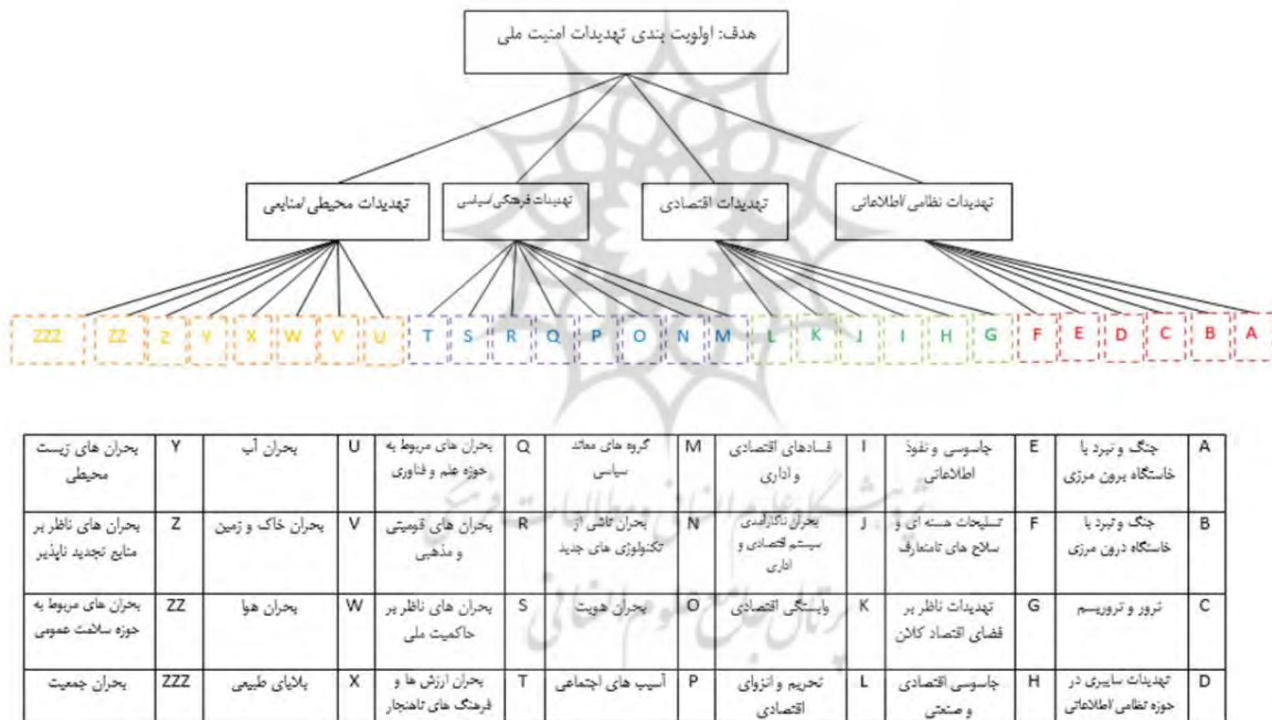
تهدیدات محیطی - منابع

- بحران خاک و زمین؛
- بحران هوا (معمدنژاد، ۱۳۹۲، ج ۱، ص ۲۷)؛
- بلایای طبیعی؛
- بحران‌های زیست‌محیطی؛
- بحران‌های مربوط به منابع تجدیدنپذیر؛

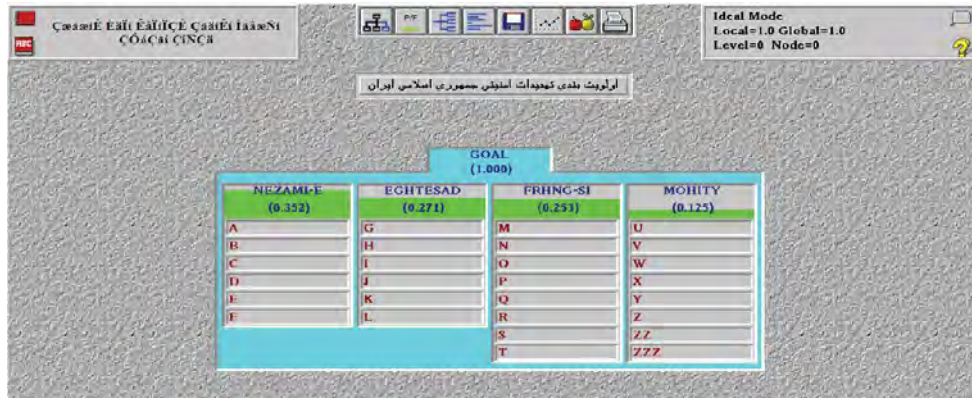
- بحران‌های مربوط به حوزه سلامت عمومی؛
- بحران جمعیت (قاسم‌زاده، ۱۳۹۳، ص ۱-۲۳).

تجزیه و تحلیل داده‌ها

برای اولویت‌بندی تهدیدات امنیت ملی به روش فرآیند تحلیل سلسله‌مراتبی، ابتدا باید مدل این تهدیدات با توجه به روش (AHP) ترسیم شود. پس از ترسیم مدل، با استفاده از پرسشنامه‌های استاندارد مقایسه زوجی، تهدیدات را برای مقایسه به نخبگان، پژوهشگران و مدیران ارشد اجرایی در حوزه امنیت ملی ارجاع داده‌ایم. در تکمیل پرسشنامه، عناصر دو ستون وسطی دوبه‌دو با هم مقایسه می‌شوند. در مقایسه هر سطر اگر عناصر سمت راست بر عناصر سمت چپ ترجیح داشته باشند، میزان ترجیح از طیف سمت راست انتخاب می‌شود و اگر عناصر سمت چپ مرجح باشند، میزان ترجیح از طیف سمت چپ انتخاب می‌گردد.

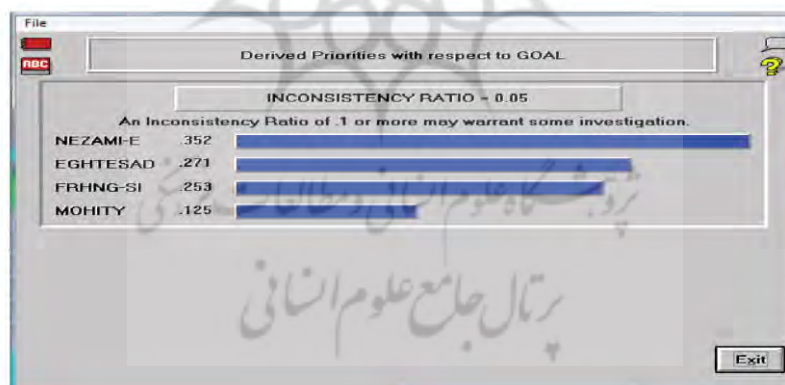

شکل ۲. مدل تحقیق بر مبنای روش تحلیل سلسله‌مراتبی

شکل ۳. شمایی کلی از مدل تحقیق در نرم افزار اکسپرت چویز

در شکل (۳)، شمایی کلی از ورود کل مدل در نرم افزار expert choice دیده می شود. هدف مدل، اولویت بندی تهدیدات جمهوری اسلامی ایران است که به چهار حوزه کلی تقسیم شده اند و سپس شاخص های هر حوزه به صورت کدینگ وارد نرم افزار شده است.

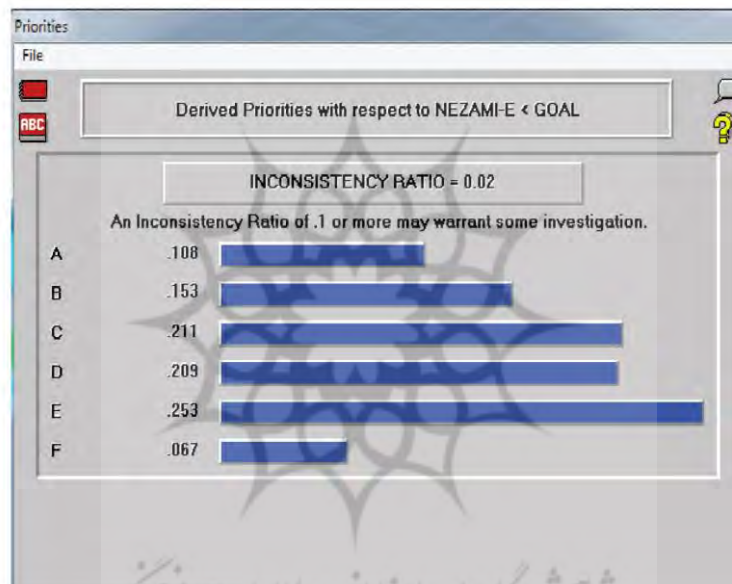

شکل ۴. اولویت بندی حوزه های مختلف امنیت ملی در نرم افزار expert choice

همان طور که در شکل (۴) پیداست، حوزه نظامی - اطلاعاتی بیشترین اهمیت را به خود اختصاص داده است. هر چند تصور پژوهشگران این بود که در این مقطع که حدود چهار دهه از انقلاب اسلامی می گذرد، حوزه های دیگری همچون اقتصاد با تأکید بر امنیت اقتصادی اولویت بیشتری داشته باشد، اما در نظر خبرگان کماکان حوزه کلاسیک نظامی - اطلاعاتی اولویت بیشتری دارد و کاملاً از سایر حوزه ها متمایز است. اهمیت این حوزه حاکی از ارزش سرزمینی، جنگ و نبرد با خاستگاه درون مرزی یا برون مرزی، تهدیدات تروریستی، اهمیت اقدامات اطلاعات و ضد اطلاعات در حفظ و صیانت از کشور، حملات سایبری به زیرساخت های کشور و... است (عقیلی، ۱۳۹۲، ص ۳۳).

اولویت دوم به حوزه اقتصادی اختصاص دارد. امنیت سرمایه‌گذاری و مقابله با فساد اقتصادی و رانت‌خواری در انواع مختلف آن، اهمیت فراوانی برای نظام اسلامی دارد. در این برهه، با اینکه انقلاب اسلامی با تهدیدات متعدد نظامی و اطلاعاتی روزافزون مواجه است، نظام اسلامی از حیث سرزمینی و نظامی بنیه مطلوبی دارد که به تثبیت در این حوزه منجر شده است. باین‌حال، در حوزه اقتصادی مشکلات فراوانی دیده می‌شود، از جمله فساد اقتصادی در انواع اختلاس، ارتشاء، اخلال در نظام اقتصادی کشور، رانت‌خواری، پورسانت در قراردادهای کلان و... این مشکلات، حوزه اقتصادی را به تهدیدی جدی بدل کرده که می‌تواند مستقیماً به اعتماد مردم به نظام اسلامی آسیب برساند (گروهی از نویسندگان، ۱۳۸۱).

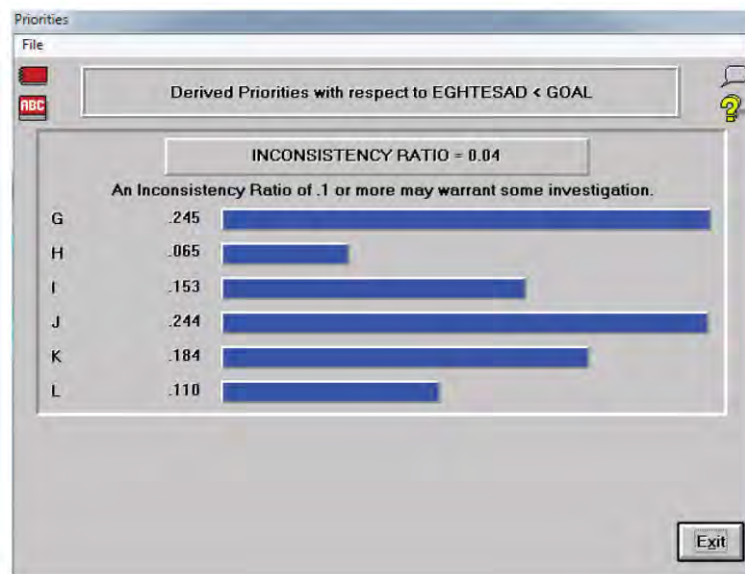
نرخ ناسازگاری ماتریس مربوط به معیارها که ذیل هدف اصلی مدل قرار گرفته‌اند، ۰/۰۵ است که حاکی از سازگاری مطلوب نظرهای خبرگان است. طبق قواعد روش AHP، نرخ ناسازگاری کمتر از ۰/۱ پذیرفته است.

شکل ۵. اولویت‌بندی تهدیدات نظامی در نرم‌افزار expert choice

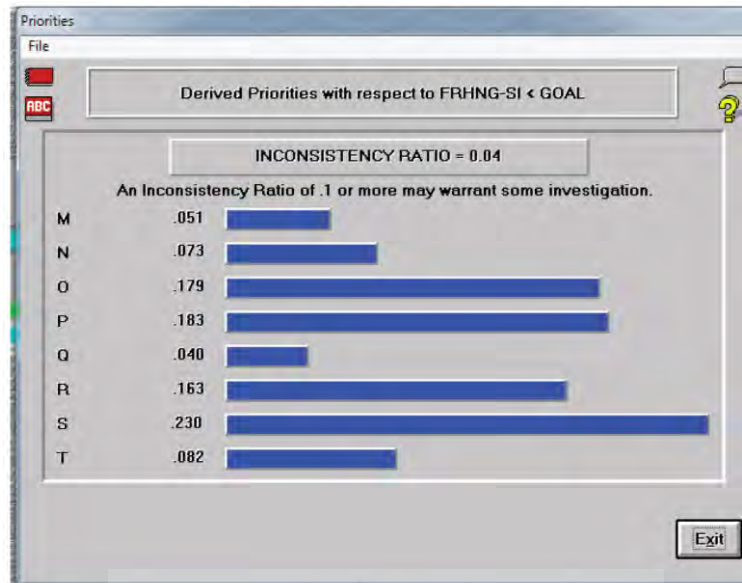
در شکل (۵)، اوزان نسبی شاخص‌های ذیل معیار نظامی - اطلاعاتی مشخص شده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود، شاخص جاسوسی و نفوذ اطلاعاتی (E) بیشترین وزن و اهمیت را در این حوزه به خود اختصاص داده است. این شاخص شامل انواع روش‌های جمع‌آوری اطلاعات از کشورها است، از جمله روش‌های سنتی که اغلب با استفاده از نیروی انسانی انجام می‌شد و روش‌های نوین که با استفاده از ابزارهای فنی انجام می‌پذیرد. اولویت بالای این شاخص، حاکی از ارزش حیاتی اطلاعات برای جمهوری اسلامی و لزوم صیانت از اطلاعات طبقه‌بندی‌شده کشور است (پاستر، ۱۳۹۲، ص ۳۵۴).

نرخ ناسازگاری ماتریس مربوط به شاخص‌های ذیل معیار نظامی - اطلاعاتی، ۰/۰۲ است که نشان‌دهنده سازگاری بسیار مطلوب نظرهای خبرگان در این حوزه است.

شکل ۶. اولویت بندی تهدیدات اقتصادی در نرم افزار expert choice

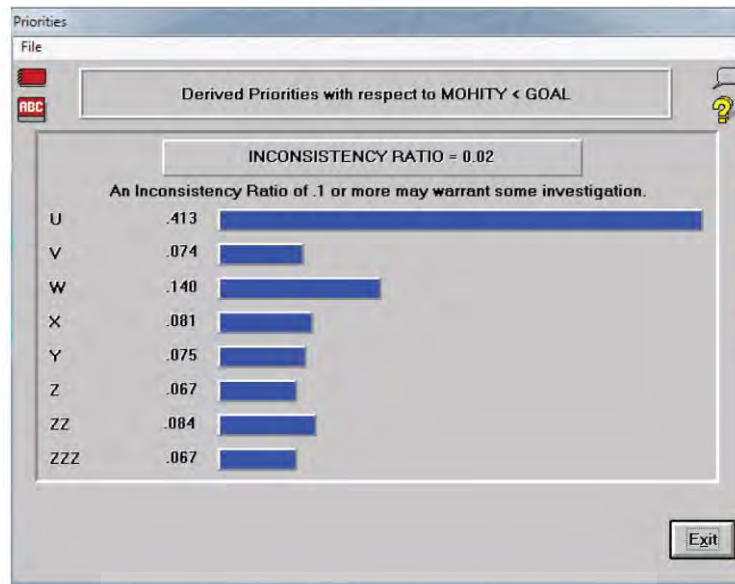
در شکل (۶) مشخص است که معیار تهدیدات ناظر بر فضای اقتصاد کلان (G) و بحران ناکارآمدی نظام اقتصادی و اداری (J) با اختلاف اندکی مهم ترین شاخص های ذیل معیار اقتصادی هستند. شاخص تهدیدات ناظر بر فضای اقتصاد کلان شامل مواردی مرتبط با فضای اقتصاد کلان کشور از قبیل بیکاری، بحران اشتغال، تورم و... است که مسئولان عالی نظام همواره بر آن تأکید داشته اند. در شاخص بحران ناکارآمدی نظام اقتصادی و اداری، فضای اداری کشور تا آن حد که رسانه های معاند تبلیغ می کنند، ناکارآمد نیست. نظام مدیریتی کشور در زمینه ارتقای سطح خدمات و افزایش بهره وری نیروی کار و سرمایه توفیقاتی داشته است و اساساً در مقایسه با قبل از انقلاب به جهش های برجسته ای دست یافته است، با این حال، هنوز هم نیازمند تقویت و کاهش دیوان سالاری اداری از طریق بازمهندسی فرآیندها است (خیری اصل، ۱۳۹۱، ص ۳۵۴). در این ماتریس نیز نرخ ناسازگاری ۰/۰۴ است که حاکی از وضعیت مطلوب سازگاری مقایسات خبرگان در ماتریس معیار اقتصادی است.

شکل ۷. اولویت‌بندی تهدیدات فرهنگی - سیاسی در نرم‌افزار expert choice

همچنان که در خروجی نرم‌افزار، ذیل معیار فرهنگی - سیاسی مشخص است، معیار بحران‌های ناظر بر حاکمیت ملی (S) بیشترین وزن را دارد. این شاخص شامل مواردی همچون کاهش حاکمیت ملی و کاهش اعتماد عمومی به حاکمیت است. در واقع، این شاخص ارزش حیاتی نگاه مردم به حاکمیت و کاهش شکاف بین حاکمیت و مردم را متذکر می‌شود. حضور در صحنه‌های مختلف نظام همچون راهپیمایی‌ها و انتخابات، شاخص دقیق اندازه‌گیری نگاه مردم به حاکمیت است. اولویت دوم حوزه فرهنگی، آسیب‌های اجتماعی (P) است که شامل طلاق، اعتیاد، بحران‌های جنسی، تضعیف نهاد خانواده، بدحجابی، حاشیه‌نشینی و تبعات آن است. رصد وضعیت آماری آسیب‌های اجتماعی و برنامه‌ریزی دقیق برای حل ریشه‌ای این آسیب‌ها براساس آموزه‌های غنی اسلامی و استفاده از خبرگان حوزوی و دانشگاهی، در این زمینه راهگشا خواهد بود (پاستر، ۱۳۹۲، ص ۲۰۰). بحران هویت (O) و بحران‌های قومیتی و مذهبی (R) که بعضاً دستمایه جریان‌ات سیاسی نیز قرار می‌گیرد، در اولویت‌های بعدی قرار دارند.

در این ماتریس، نرخ ناسازگاری ۰/۰۴ است که حاکی از وضعیت مطلوب سازگاری مقایسات خبرگان در ماتریس معیار فرهنگی - سیاسی است.

شکل ۸. اولویت‌بندی تهدیدات محیطی - منابع در نرم‌افزار expert choice

خروجی نرم‌افزار expert choice، بر مبنای نظرهای خبرگان مشخص کرده است که در معیار محیطی - منابع، مهم‌ترین تهدید امنیت ملی عبارت از بحران آب (U) است که بیش از ۴۰ درصد کل تهدیدات این حوزه را به خود اختصاص داده و با اختلاف بسیار زیاد از سایر شاخص‌ها، اولویت اول این حوزه تعیین شده است. ایران در محیط خشک و نیمه‌خشک قرار دارد و طبق نظر صاحب‌نظران امنیت ملی، جنگ‌های آینده بر سر منابع آبی خواهد بود. وجود مشکلات فرامرزی همچون آب‌های مرزی، دیپلماسی آب را شکل داده است که هدف آن جلوگیری از زیاده‌خواهی برخی کشورهای همسایه در احداث سد و جلوگیری از جریان طبیعی رودخانه‌های مرزی و بهره‌برداری کشورهای پایین‌دست است (امیری، ۱۳۹۷، ص ۷۷).

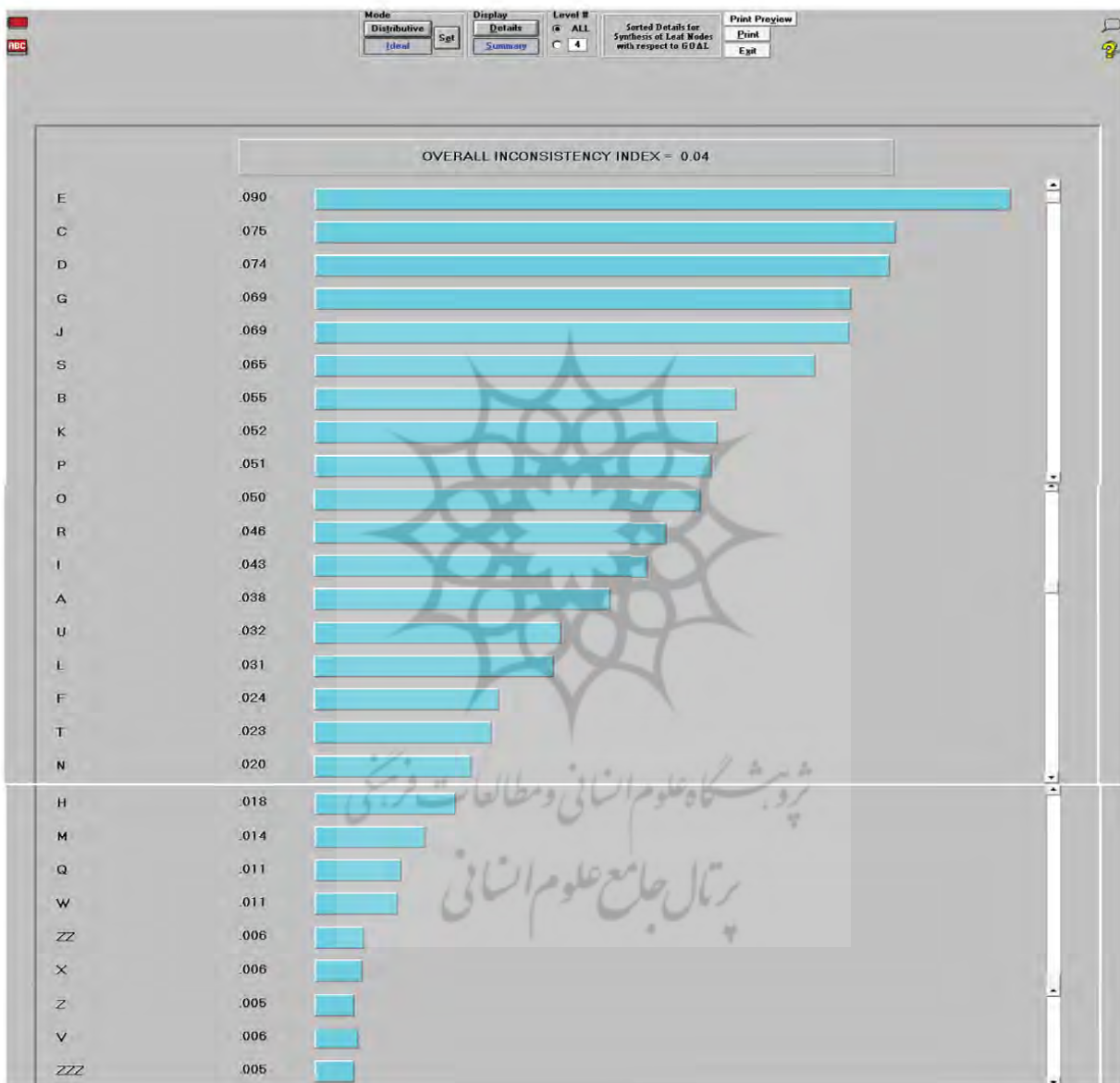
همچنین مشکلات متعدد تولید و توزیع آب در داخل کشور، اهمیت این معیار و تأثیرات آن بر امنیت ملی را کاملاً بارز کرده است. درگیری‌های اخیر در کشور در موضوع انتقال آب حوضه به حوضه که متأسفانه به کشته‌شدن برخی هموطنان نیز منجر شد، حاکی از امنیتی شدن این شاخص زیست محیطی است. در موضوع بحران آب، مواردی همچون کمبود آب، آلودگی آب (کیفیت آب)، خشک شدن دریاچه‌ها و تالاب‌ها، عدم استفاده بهره‌ورانه از منابع آبی، بحران‌های ناشی از سدسازی و انتقال آب، ضعف فناوری در تأسیسات آب‌رسانی و انتقال آب، کاهش سطح سفره‌های زیرزمینی، چاه‌های غیرمجاز و استفاده بی‌رویه از منابع زیرزمینی، تهدیدات اساسی این حوزه‌اند.

آلودگی هوا (W) اولویت دوم را در معیار محیطی به خود اختصاص داده است. آلودگی هوا در کلان‌شهرها و عدم سیاست‌گذاری جامع برای حل این معضل، آن را به یک معضل امنیتی بدل کرده و بخش‌های مختلف جامعه مانند بهداشت و درمان، وزارت امور خارجه (در موضوع ریزگردها)، صنایع و معادن (در ضوابط جلوگیری از آلودگی‌های محیطی) و... را درگیر خود کرده است (عقیلی، ۱۳۹۲، ص ۱۹۹).

نرخ ناسازگاری این ماتریس ۰/۰۲ است که وضعیت بسیار مطلوب سازگاری در نظرات خبرگان را نشان می‌دهد.

نتیجه گیری

مهم ترین تهدیدات امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران، از نظر متخصصان و مدیران امنیتی کشور، در تصویر خروجی نرم افزار expert choice (شکل ۹) مشاهده می شود.

شکل ۹. اولویت بندی تهدیدات امنیت ملی در نرم افزار expert choice

جدول ۲. وزن نسبی ابعاد چهارگانه امنیت ملی

اولویت	عنوان معیار (بُعد امنیت ملی)	ضریب اولویت
۱	نظامی - اطلاعاتی	۰.۳۵۲
۲	اقتصادی	۰.۲۷۱
۳	فرهنگی - سیاسی	۰.۲۵۱
۴	محیطی - منابع	۰.۱۲۵

همان‌طور که در بخش تحلیل داده‌ها ذکر شد، معیار نظامی - اطلاعاتی بیشترین اهمیت را در میان سایر معیارها دارد، لذا، راهبردهای امنیتی نظام بر مبنای شاخص‌های ذکر شده ذیل این معیار، مهم‌ترین حوزه برای تخصیص سرمایه‌های انسانی و مالی جهت مقابله با تهدیدات است. به‌طور خلاصه می‌توان گفت در این حوزه، ارتقای توان دفاعی و نظامی کشور و همچنین ارتقای سطح اشراف اطلاعاتی و امنیتی در داخل یا خارج مرزها و هرجایی که اهداف نظام جمهوری اسلامی اقتضا می‌کند، می‌تواند تضمین‌کننده مقابله با این دسته از تهدیدات باشد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

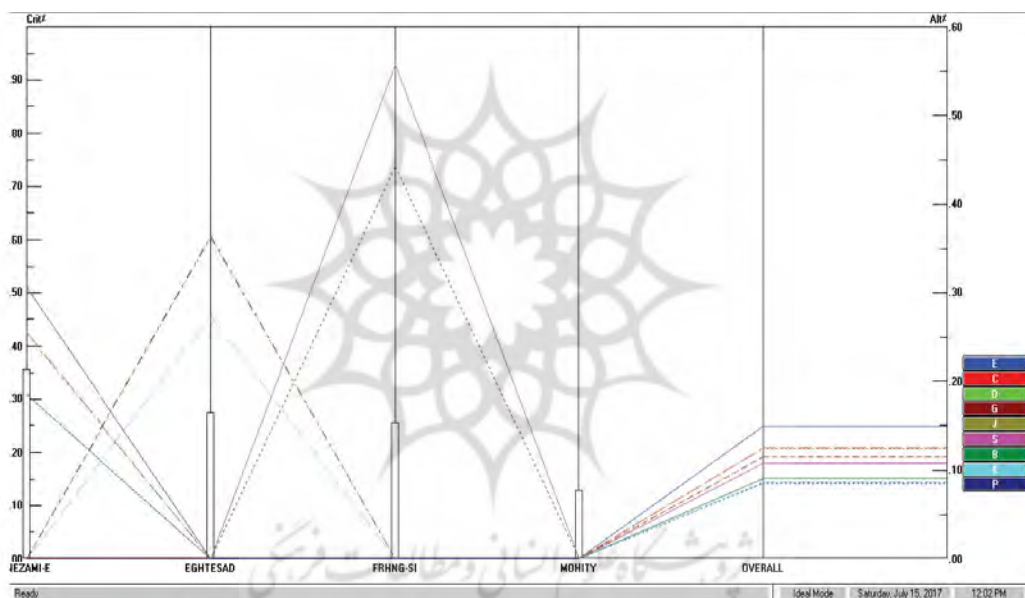
جدول ۳. وزن نسبی تهدیدات امنیت ملی

اولویت	عنوان تهدید	ضریب تهدید	موضوع تهدید
۱	جاسوسی و نفوذ اطلاعاتی	۰.۰۹۰	نظامی - اطلاعاتی
۲	ترور و تروریسم	۰.۰۷۵	نظامی - اطلاعاتی
۳	تهدیدات سایبری در حوزه نظامی و اطلاعاتی	۰.۰۷۴	نظامی - اطلاعاتی
۴	تهدیدات ناظر بر فضای اقتصاد کلان	۰.۰۶۹	اقتصادی
۵	بحران ناکارآمدی نظام اداری و اقتصادی	۰.۰۶۹	اقتصادی
۶	بحران‌های ناظر بر حاکمیت ملی	۰.۰۶۵	فرهنگی - سیاسی
۷	جنگ و نبرد با خاستگاه برون مرزی	۰.۰۵۵	نظامی - اطلاعاتی
۸	وابستگی اقتصادی	۰.۰۵۲	اقتصادی
۹	آسیب‌های اجتماعی	۰.۰۵۱	فرهنگی - سیاسی
۱۰	بحران هویت	۰.۰۵۰	فرهنگی - سیاسی
۱۱	بحران‌های قومیتی - مذهبی	۰.۰۴۶	فرهنگی - سیاسی
۱۲	فساد اقتصادی - اداری	۰.۰۴۳	اقتصادی
۱۳	جنگ و نبرد با خاستگاه درون مرزی	۰.۰۳۸	نظامی - اطلاعاتی
۱۴	بحران آب	۰.۰۳۲	محیطی - منابع
۱۵	تحریم و انزوای اقتصادی	۰.۰۳۱	اقتصادی
۱۶	تسلیمات هسته‌ای و سلاح‌های نامتعارف	۰.۰۲۴	نظامی - اطلاعاتی
۱۷	بحران ارزش‌ها و فرهنگ ناهنجار	۰.۰۲۳	فرهنگی - سیاسی
۱۸	بحران‌های ناشی از فناوری‌های جدید	۰.۰۲۰	فرهنگی - سیاسی
۱۹	جاسوسی اقتصادی و صنعتی	۰.۰۱۸	اقتصادی
۲۰	گروه‌های معاند سیاسی	۰.۰۱۴	فرهنگی - سیاسی
۲۱	بحران‌های مربوط به حوزه علم و فناوری	۰.۰۱۱	فرهنگی - سیاسی
۲۲	بحران هوا	۰.۰۱۱	محیطی - منابع
۲۳	بحران‌های ناظر بر سلامت عمومی	۰.۰۰۶	محیطی - منابع
۲۴	بلایای طبیعی	۰.۰۰۶	محیطی - منابع
۲۵	بحران‌های زیست محیطی	۰.۰۰۶	محیطی - منابع
۲۶	بحران خاک و زمین	۰.۰۰۶	محیطی - منابع
۲۷	بحران جمعیت	۰.۰۰۵	محیطی - منابع
۲۸	بحران‌های ناظر بر منابع تجدیدناپذیر	۰.۰۰۵	محیطی - منابع

جدول (۳)، نتیجه اجرای مرحله نهایی روش AHP است که در آن، اولویت‌بندی نهایی ابعاد و شاخص‌های حوزه امنیت ملی با در نظر گرفتن اوزان معیارها و تعیین اوزان نهایی مشخص می‌شود. اوزان نهایی شاخص‌های فوق، مبنای برنامه‌ریزی و تخصیص منابع قرار می‌گیرد تا با تهدیدات مقابله شود.

از طرفی، چنانکه در خروجی نرم‌افزار مشخص است، نرخ ناسازگاری کلی پس از اجرای مرحله ادغام، ۰/۰۴ است که حاکی از سازگاری کلی و مطلوب اجرای روش و تأیید آن است. بنابراین به کارگیری روش فرآیند تحلیل سلسله‌مراتبی در موضوع فوق، روایی و اعتبار کافی دارد و نتایج آن معتبر است.

با توجه به نتایج به‌دست آمده از پژوهش، تهدیدات نظامی - اطلاعاتی نسبت به سایر تهدیدات برجسته‌ترند و در میان تهدیدات این گروه نیز، از نظر خبرگان امنیتی و اطلاعاتی، جاسوسی و نفوذ اطلاعاتی ضریب تهدید بالاتری دارد.

شکل ۱۰. نمودار تحلیل حساسیت تهدیدات امنیت ملی در نرم‌افزار expert choice

همان‌گونه که در بخش تحلیل نتایج نرم‌افزار اشاره شد، خبرگان امنیت ملی، در میان گزینه‌های مختلف، برای حوزه تهدیدات نظامی - اطلاعاتی، جاسوسی و نفوذ بیشترین اهمیت را قائل شده‌اند. لذا ارتقای اشراف اطلاعاتی بر اقدامات سرویس‌های اطلاعاتی در داخل و خارج از کشور، مهم‌ترین حوزه توجه نظام جمهوری اسلامی است. طبق نمودار تحلیل حساسیت (شکل (۱۰))، میزان حساسیت هر یک از معیارها نیز مشخص می‌شود، به طوری که می‌توان نسبت تغییرات ۱۰ معیار اول را متناسب با ضریب ابعاد مختلف مشاهده کرد. جدول (۳) می‌تواند در برنامه‌ریزی، تخصیص بودجه و سیاست‌گذاری مقابله با تهدیدات امنیت ملی نقشی کلیدی ایفا کند. با توجه به نتایج به دست آمده، سیاست‌گذاران امنیت ملی کشور برای دستیابی به سطحی مطلوب و پایدار از امنیت، باید متناسب با اولویت‌بندی تهدیدات که منطبق بر نظرات نخبگان و مدیران امنیتی کشور است، منابع و امکانات لازم را برای مبارزه با این تهدیدات تخصیص دهند و با در نظر گرفتن این اولویت‌بندی، برنامه‌ریزی و اقدامات مقابله‌ای را تنظیم کنند (تهامی، ۱۳۹۱، ص ۱۸۱).

منابع

- ابراهیمی، نبی (۱۳۹۲). *نوسلفی‌گری و جهانی شدن امنیت خاورمیانه*. تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- افراسیلی، محمدصادق (۱۳۹۶). *نمره سواد رسانه‌ای در لیران چند است؟ قابل دسترس در: <https://www.isna.ir/news/۹۶۰۴۲۰۱۰۸۳۰>*
- امیری، باقر (۱۳۹۷). *چالش‌های سازمان‌های رادیو و تلویزیون داخلی بین‌المللی. شبکه اطلاع‌رسانی روابط عمومی ایران (شارا)*.
- آقایی، سید داوود و همکاران (۱۳۹۷). *واکاوی نقش اینترنت و رسانه‌های اجتماعی جدید در تحولات منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا. روابط خارجی، شماره ۴*.
- بوربورحسین بیگی، مریم (۱۳۹۵). *بررسی رابطه اینترنت و شکاف ارزش‌ها در بین دو نسل*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران.
- پاستر، مارک (۱۳۹۲). *عصر دوم رسانه‌ها*. ترجمه غلامحسین صالح‌یار. تهران: مؤسسه ایران.
- پیرمحمدی، مهدی؛ محمدی لرد، عبدلامحمود (۱۳۹۴). *سیاست و اطلاعات: مطالعه موردی ایالات متحده آمریکا*. تهران: مؤسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر.
- تهامی، سید مجتبی (۱۳۹۱). *امنیت ملی؛ دکترین سیاست‌های دفاعی و امنیتی*. تهران: نشر آجا.
- حکیمی، رویا (۱۳۹۰). *نقش شبکه‌های اجتماعی بر هویت (مطالعه‌ای موردی روی فیس‌بوک و کاربران کرد)*. *جهانی رسانه*، شماره ۱۱.
- خیری اصل، خیراله (۱۳۹۱). *تاثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی بر امنیت ملی*. مرکز پژوهش‌های مجلس، شماره مسلسل ۱۲۲۳۶.
- دریغوس، رابرت (۱۳۸۹). *آیا ما به طور محرمانه درگیر یک جنگ سایبری با ایران هستیم؟ سیاحت غرب*، شماره ۸۷.
- ربیع، علی (۱۳۸۷). *رسانه‌های نوین و بحران هویت*. *مطالعات ملی*، سال نهم، شماره ۴.
- سردارنیا، خلیل‌الله (۱۳۸۸). *اینترنت، جنبش‌های اجتماعی جدید و بسیج اعتراض‌ها (بررسی نظری و مصداقی چند جنبش اجتماعی)*. *پژوهش‌های ارتباطی*، دوره ۱۶، شماره ۶۰.
- ضیایی‌پرور، حمید (۱۳۸۸). *ایران و جنگ رسانه‌ای: جنگ نرم*. تهران: مؤسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر، ج ۲.
- عبدالحسین‌زاده، شراره (۱۳۹۵). *تشخیص واقعیت با سواد رسانه‌ای*. *جام جم سیما*.
- عقیلی، وحید؛ جعفری، علی (۱۳۹۲). *بررسی اهداف آشکار و پنهان شبکه‌های اجتماعی*. در: *مجموعه مقالات همایش تخصصی بررسی ابعاد شبکه‌های اجتماعی*. تهران: جهاد دانشگاهی، سازمان انتشارات.
- قاسم‌زاده، مرتضی (۱۳۹۳). *نقش شبکه‌های اجتماعی در تحولات منطقه‌ای و بین‌المللی*. *پرتال سیاست ما، دیپلماسی رسانه‌ای و عمومی*.
- کاستلز، مانوئل (۱۳۸۹). *عصر اطلاعات: اقتصاد، جامعه و فرهنگ*. ترجمه حسن چاوشیان. تهران: طرح نو، ج ۲.
- کلارک، یان (۱۳۸۶). *جهانی شدن و نظریه روابط بین‌الملل*. ترجمه فرامرز تقی‌لو. تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌الملل.

- گروهی از نویسندگان (۱۳۸۱). رسانه‌ها و ثبات سیاسی. تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- معمدنژاد، کاظم (۱۳۹۲). وسایل ارتباط جمعی. تهران: دانشگاه علامه طباطبایی، چاپ پنجم، ج ۱.
- موحدی صفت، محمدرضا (۱۳۹۱). امنیت ملی در فضای سایبر؛ فرصت‌ها و تهدیدها با تأکید بر استقرار دولت الکترونیکی. *مطالعات دفاعی/استراتژیک*، شماره ۳۰.
- وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی (۱۳۹۷). *مرجعیت رسانه‌ای در ایران*. اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی میان درود.

- Dell, P. (۲۰۰۹). **Identity and the effect of the internet**. In: Proceedings of the second Global Congress of Citizens Networks.
- Ellison, N.B. & Boyd, D.M. (۲۰۰۷). Social Network Sites: Definition, History and Scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication*, ۱۳.
- Marlow, C. (۲۰۰۶). **Investment and Attention in the Weblog Community**. Available at: alumni.media.mit.edu.
- McKnight, D.H. & Chervany, N.L. (۲۰۰۶). **Reflections on an initial trust - building model**. Handbook of trust research.
- Pempek, T. & et al. (۲۰۰۹). College students social networking experiences on Facebook. *Journal of Applied Developmental Psychology*, ۳۰.
- Suwanaa, F.L. (۲۰۱۷). Empowering Indonesian women through building digital media literacy. *Kasetsart Journal of Social Sciences*, Vol., ۳۸, No. ۳.

